

Avdelingsdirektør Fredrik Bøckman Finstad

Justis- og beredskapsdepartementet, Lovavdelingen

Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Universitetet i Oslo

Det juridiske fakultet

Postboks 6706 St. Olavs plass

0130 Oslo

Oslo, 25. oktober 2016

Tilsynssensors rapport for tredje studieår master i rettsvitenskap 2015/2016

1. Tilsynssensuren 2015/2016 – oppdraget

Det vises til møte 4. mars 2016 med studiedekan Erling Hjelmeng, studieansvarlig lærer for tredje studieår Inger Berg Ørstavik og rådgiver Eline Sørensen, samt til senere kontakt med avdelingsleder Kristin Steen Slåttå.

I møtet ble det bestemt at følgende temaer skulle behandles ved tilsynet av tredje studieår master i rettsvitenskap 2015/2016, jf. også brev 22. mars 2016 fra fakultet ved Sørensen:

- Eksamensoppgavene
- Sensorveiledningene
- Informasjonen på nettet
- Klagesensur
- Gjentak av eksamen

Rapporten her er i hovedsak bygget opp på samme måte som rapportene fra 2014 og 2015. Temaene som behandles, er dels de samme som man har ønsket at tilsynssensor skal vurdere ved tidligere tilsyn, og jeg gjentar ikke her alt som er påpekt tidligere. Jeg viser i denne sammenheng til behandlingen av disse temaene i de tidligere rapportene. Rapportene er tilgjengelige på fakultetets hjemmeside under overskriften

«Kvalitetssikring av eksamen»: <http://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/sta/kvalitetssystem/jus/kvalitetssystem-studier/eksamen/>

2. Oppsummering og anbefalinger

- **Hovedinntrykk:** På samme måte som ved tidligere tilsyn er hovedinntrykket at eksamen også på tredje studieår prøver og vurderer studentenes ferdigheter på en upartisk og faglig betryggende måte. Arbeidet bør fortsette med å sørge for klare anvisninger i sensorveiledningene om vurderingskriterier for karaktersettingen.
- **Sensurfrist og sensormøtet:** Det kan vurderes om sensurfristen bør forlenges, og om sensormøtet bør berammes noe senere enn det som er tilfellet nå.
- **Eksamensoppgavene:** Oppgavene som gis er dels omfattende og detaljerte, men prøver sentralt stoff ut fra læringskravene.
- **Sensorveiledningene og sensormøtene:** Sensorveiledningene og sensormøtene er vesentlige for å oppnå en enhetlig bedømmelse av kandidatens prestasjoner til eksamen. Sensorveiledningene gir støtte for sensorkorpsets faglige forståelse av de oppgavene som gis, men gir i for liten grad direktiver om hva som bør kreves for å oppnå de forskjellige karakterene. Dette er viktig generelt, og særlig ved innføringen av ordningen med blind klagesensur. Det blir tydelig når det foreligger en rekke tilfeller av sprik på to karakterer mellom vurderingene fra første- og annengangssensur. Det foreligger videre sprik på tre karakterer (fra F til C) for to kandidater ved JUS 3211 høsten 2015, og ved ett tilfelle ved JUS3111 våren 2016 (fra E til B).
- **Læringsinformasjonen på nettet** er gjennomgående svært god, praktisk og informativ.
- **Klagesensur:** Ordningen med «blind» klagesensur lider av vesentlige svakheter. Ordningen bør avvikles så snart som mulig. Fakultetet bør prioritere høyt å følge dette opp overfor Kunnskapsdepartementet. En rettssikker samlet sensur forutsetter uansett en god felles forståelse av vurderingskriteriene for samtlige sensorers del. En slik forståelse kan oppnås ved gode sensormøter i forkant av sensuren og større vektlegging i sensorveiledningene om hva som bør kreves for å oppnå de forskjellige karakterene ved den aktuelle eksamen. Klagesensorene skal delta i den opprinnelige sensuren.
- **Gjentak:** Antallet gjentak var høyt våren 2016, de aller fleste gjentakskandidatene oppnår bedre karakterer. Det er neppe grunnlag for å fastslå at gjentakskandidatene påvirker de krav som stilles til sensuren.

3. Oversikt over tilsynssensors oppgaver

Det synes ikke å ha vært foretatt endringer i Universitetets eller fakultetets kvalitetssystemer inneværende år. Jeg viser for ordens skyld også i rapporten her til de overordnede føringene for tilsynssensors rolle og oppgaver:

Etter universitets- og høyskoleloven § 3-9 nr. 1 skal universiteter og høyskoler sørge for at kandidatenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en upartisk og faglig betryggende måte. Vurderingen skal også sikre det faglige nivået ved vedkommende studium. Det fastsettes endelig at det skal foretas en ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene.

I tråd med dette har Universitetet i Oslo vedtatt et kvalitetssystem som skal sikre jevnlig vurderinger av kvalitet og påpeke forbedringstiltak. Gjeldende utgave av kvalitetssystemet ble vedtatt av Universitetsstyret 10. mars 2015. I kvalitetssystemets kapittel 10 om ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene fremgår følgende:

«Mellom de periodiske programevalueringene skal det foretas ekstern evaluering av vurderingen eller vurderingsordningene etter en frekvens fastsatt av fakultetet. Formålet med evalueringen er å bidra til at studentenes kunnskaper og ferdigheter blir prøvd og vurdert på en faglig betryggende måte.

Sentrale tema for evalueringen er vurderingsformer, vurderingsprosesser og standarden på vurderingsresultatene i forhold til faglig innhold, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Evalueringen kan organiseres med bruk av eksterne bedømmersensorer, tilsynssensorer, programrådgivere eller på andre måter som er hensiktsmessig for fakultetet. Fakultetet fastsetter om evalueringen gjennomføres for emner, emnegrupper, fagområder eller studieprogram.

Resultatene fra evalueringen skal dokumenteres slik at de kan være en del av grunnlaget for den periodiske programevalueringen.»

Det fremgår av kvalitetssystemets kapittel 2 om ansvar og medvirkning at fakultetene kan tilpasse ansvarsfordelingen eller legge til ytterligere arbeidsoppgaver i samsvar med egne satsningsområder, tiltak og organisatorisk struktur. Det fremkommer videre at ordningen med tilsynssensur er én av flere måter å evaluere vurderingsordningene på.

Juridisk fakultet har valgt å videreføre ordningen med tilsynssensur av blant annet eksamen. Tilsynssensors rolle og funksjon er beskrevet slik i fakultetets studiekvalitetssystem pkt. 3.2:

«Tilsynssensors arbeidsoppgave skal minimum være: Å føre tilsyn med vurderingsformer innen rammen av emnegruppe, et studieprogram, gjennomførte vurderinger og vurderingsprosesser, standarden på resultatene, undervisningsopplegg og forventet læringsutbytte.

Tilsynssensor skal rapportere om tilsynet og gi råd om videre utvikling av vurderingsopplegg og om gjennomføring av vurderingsopplegg. Fakultetet kan også tillegge tilsynssensor andre arbeidsoppgaver.

Tilsynssensor skal få tilsendt alt relevant materiale om det eller de studiene sensoren skal jobbe innenfor.»

Om rapporten fra tilsynssensor heter det i pkt. 3.3:

«Tilsynssensor skal minst hvert annet år gi rapport om sitt arbeid til fakultetet. Tilsynssensor står fritt til å komme med kommentarer om forhold ved undervisningsopplegg, struktur og innhold i det eller de studier sensor er oppnevnt for. Fakultetet skal sende kopi av rapporten til berørte programledere, instituttledere og ansvarlig faglærere. [...]»

På denne bakgrunn og sett hen til beskrivelsen av oppdraget, tillater jeg meg underveis i rapporten å knytte noen kommentarer til forhold som går utover selve eksamensavviklingen.

4. Tilsendt og innhentet materiale

På bakgrunn av de spørsmål som ønskes belyst, jf. punkt 1 ovenfor, er følgende materiale mottatt fra fakultetet:

- Eksamensoppgaver og sensorveiledninger for JUS3111 og JUS3211 fra høst 2015 og vår 2016.
- Lenker til studieinformasjon på nettet.
- Karakterstatistikk for tredje studieår høst 2015 og vår 2016.
- Kopi av kommisjonenes protokoller høst 2015 og vår 2016.
- Administrativ informasjon sendt sensorene høst 2015 og vår 2016.
- Til sammen fem besvarelser som har vært gjennom blind annengangssensur høst 2015 og vår 2016.
- Klagestatistikk for alle studieår høst 2015 og vår 2016.
- Utkast til mal for sensorveiledninger.
- Oversikt over gjentak med karakterer.

Jeg har på eget initiativ innhentet noe øvrig materiale som det blir vist til i rapporten nedenfor:

- Professor Ola Mestads forelesningsdisposisjon 28. januar 2016 *Refleksjonar frå sensuren av 3111 haust 2015 – om oppgaveløysing, praktikumsteknikk og kjernen i JUS3111.*
- Orienteringssak – studentstatistikker, sak 4b til møte 13. juni 2016 i fakultetsstyret ved Det juridiske fakultet.
- Brev 29. juni 2016 fra de juridiske fakultetene til Kunnskapsdepartementet om å revurdere ordningen med blind klagesensur etter universitets- og høyskoleloven § 5-3 nr. 4.

Det er ikke mottatt klager på formelle feil ved eksamensavviklingen. Jeg har heller ikke mottatt tilbakemeldinger fra sensorene vedrørende resultatene i klageomgangen.

5. Administrativ gjennomføring

Fakultetets forberedelse og gjennomføring av eksamensavviklingen fremstår som upartisk og i hovedsak som profesjonell, gjennomtenkt og effektiv. Mine synspunkter på sensuren og klagesensuren er behandlet i punkt 8 nedenfor, men omtales også i punktet her.

Studentene gis klar og god eksamensinformasjon på fakultetets hjemmesider og emnesider på nettet. Det gis det fylldig og lett tilgjengelig informasjon om oppmelding, tid og sted for eksamen, tilrettelegging, sykdom og trekk, gjennomføring av eksamen, sensur, begrunnelse, klage og gjentak. Det er gode pekere til øvrig informasjon, også til tidligere eksamensoppgaver med veiledninger. Det gis særskilt informasjon om at eksamen avlegges ved bruk av PC med digital innlevering.

Jeg har ikke mottatt formelle klager på selve gjennomføringen av eksamen.

Informasjonen fra fakultetet til sensorene gis ved særskilte sensorbrev. Fakultetet laster nå opp sensorbrevene elektronisk i sensorportalen, og de er tilgjengelige for sensorene der sammen med sensorveiledning, protokoll og besvarelser. Sensorbrevet opplyser om faglig eksamensleder og om vara. Videre inneholder brevet lenker til instruks for eksamen og sensur, læringskrav og litteraturliste, samt hvilke hjelpemidler som er tillatt på eksamen.

Det er etter tilsynssensors mening ønskelig at informasjonen om læringskrav, litteratur og hjelpemidler mv. som gis via sensorbrevet, reflekteres tydeligere også i *sensorveiledningene*. Det var tidligere praksis for at man ga klar beskjed om litteratur og læringskrav innledningsvis i sensorveiledningene, men dette synes mer tilfeldig på tredje studieår. Sensorveiledningene gir videre, med noen unntak, bare sjelden beskjed

om hvilke dommer som er inntatt i studentenes domssamling, som er et lovlig hjelpemiddel til eksamen.

Sensorbrevet gir videre informasjon om eksamensdag, digital eksamen, sensurfrist, begrunnelsesplikt og om klagesensur. Det gis klar informasjon om tid og sted for sensormøtet, og at man som sensor er forpliktet til å delta i sensormøtet.

Viktigheten av at *samtlig sensorer deltar i sensormøtet*, er understreket av tilsynssensor ved en rekke anledninger, og understrekes også her: Det er svært viktig at man benytter de anledninger man har, til å sørge for en så enhetlig forståelse av bedømmelseskriteriene som mulig. Sensormøtet bør være en slik anledning, jf. eksamensinstruksen § 3-3 nr. 1, som fremholder at oppgavenes sentrale momenter vedrørende læringskrav og litteratur skal drøftes på møtene. Likeledes skal sensormøtet diskutere sensorveiledningen og generelle tvilsspørsmål om karakterfastsettelsen. Mitt poeng her er igjen å oppfordre til at fakultetet og det samlede sensorkorpset så godt som mulig benytter de anledninger man har til å oppnå samforståelse av bedømmelseskriteriene, jf. de resultater vi ser ved klageomgangen.

Klageprosenten er høy, opp mot 30 %, og det foreligger en betydelig andel opp- og nedjusteringer av karakterene. Som det vises i punkt 8 nedenfor, får en rekke kandidater oppjustert karakteren med to karakterer, typisk fra D til B, eller fra C til A. På JUS3211 var det høsten 2015 to kandidater som fikk endret sensuren med tre karakterer fra F til C, og våren 2016 en kandidat som fikk karakteren oppjustert med tre karakterer – fra E til B (JUS3111). Sistnevnte er altså en oppjustering fra en karakter som uttrykker at man har tilfredsstilt de faglige *minimumskravene*, men heller ikke mer, og videre at man viser liten vurderingsevne og selvstendighet—til en karakter som viser at kandidaten har gjort en *meget god* prestasjon som viser meget god vurderingsevne og selvstendighet.

Sprik som ovennevnte i vurderingene er uholdbare og bør etter min oppfatning ettergås nærmere fra fakultetets side. Jeg peker i denne sammenheng på at eksamensinstruksen § 3-1 fastsetter at sensorer oppnevnes av prodekan for studier etter forelagt vurdering fra eksamensadministrasjonen.

Under dette punktet ønsker jeg videre å ta opp et spørsmål om *sensurfrist* og *berammelse av sensormøte*. Etter universitets- og høyskoleloven § 3-9 nr. 4 skal sensuren foreligge innen tre uker etter eksamen, dersom ikke særlige grunner gjør det nødvendig å bruke mer tid. Det synes som om fakultetet legger treukersfristen til grunn ved avviklingen av eksamen. Det synes også som om sensormøtet arrangeres forholdsvis tidlig etter avholdt eksamen. Dette er for så vidt i tråd med

eksamensinstruksen § 3-3 nr. 2 annet punktum, som fastsetter at det første sensormøtet vanligvis skal holdes en uke etter vedkommende eksamen.

For det første kan en forholdsvis kort sensurfrist for i hvert fall deler av sensorkorpset, medføre at sensurarbeidet kan bli preget av tidspress med risiko for uriktig bedømmelse. —En full sensurbunke innebærer rundt 70 besvarelser. For det annet kan den knappe tiden mellom eksamen og sensormøtet, medføre at deler av sensorkorpset ikke har fått tilstrekkelig tid til å danne seg et rimelig inntrykk av besvarelsene, noe som er en forutsetning for å delta i gode diskusjoner under sensormøtet. Universitets- og høyskoleloven § 3-9 synes å gi rom for å sette en lenger sensurfrist, og jeg anbefaler fakultetet å se nærmere på om det er rettslig adgang til dette, og om det i tilfellet kan være hensiktsmessig. Sensormøtet kan tilsvarende vurderes berammet noe senere.

6. Nettinformasjon

Som nevnt i punkt 5 over, er informasjonen som gis på nettet om eksamensavviklingen, fyldig, informativ og oppdatert. Det er bra at den viktigste eksamensinformasjonen er samlet på ett sted, og at det er tydelige pekere til eksamensinformasjonen fra andre oppslagssider. Her ser jeg noe nærmere på øvrig informasjon som fakultetet har lagt ut på nettet til tredjeårsstudentene.

Også for tredje studieår er *emnesidene* lett tilgjengelige fra fakultetets øvrige nettopplagssteder, derunder fra studie- og emneoversikten, og fra søk fra universitetets hovedside. Et enkelt google-søk leder direkte til den aktuelle emnesiden. Det er bra at emnesidene har oversiktlige sidemenyer som gjør det intuitivt og lett å søke seg videre. Emnesidene gir oversiktlig informasjon blant annet om selve emnet, opptak og adgangsregulering, adgang til undervisning, obligatorisk kurs og forkunnskaper.

Om emnesidene er gode, så er *semestersidene* svært gode. Sidene er oversiktlige og lett navigerbare med passe informasjonsmengde, og det foreligger en rekke pekere til verdifulle læringsressurser. Jeg vil i denne sammenheng blant annet trekke frem at man for begge emners vedkommende under overskriften «*Fakultetsoppgaver*» har en peker til en veiledning om hvordan skrive en god oppgave. Det er også en fordel at man har lagt ut en brukerveiledning i hvordan man skal bruke Fronter ved innlevering av fakultetsoppgaver.

Jeg vil videre særlig trekke frem fakultets arbeid med *basisgrupper*. Som det fremgår i orienteringen om basisgruppene på semestersiden, er basisgruppene «et undervisningstilbud der deltakerne i gruppen har jevnlig møter med samme lærer

gjennom hele semesteret. Det overordnede formålet med basisgruppene er å øve studentene i å gjennomføre gode rettslige analyser og drøftelser, og det vil bli lagt særlig vekt på hvorledes dette skal gjøres ved besvarelse av ulike typer eksamensoppgaver.» Et slikt tilbud er særlig egnet for tredjeårsstudenter som arbeider med rettsstoff som tradisjonelt har falt vanskelig for en god del av studentene.

Semestersidene viser videre at det på tredje studieår gjennomgående legges ut disposisjoner og foiler fra forelesninger og kurs. Noen forelesninger foreligger også som *podcasts* i forskjellige formater (flash, nettbrett, mobil, MP3), se for eksempel forelesningene i obligasjonsrett I og II på semestersiden til JUS3111.

7. Eksamensoppgavene og sensorveiledningene

Jeg vil innledningsvis få knytte noen kommentarer til forholdet mellom JUS3111 og JUS3211 (3212 fra høsten 2016). JUS3111 – formuerett I konsentrerer seg i hovedsak om avtalerett og obligasjonsrett. I tillegg har man en kort introduksjon til dynamisk tingsrett, samt et obligatorisk kurs i praktisk rettskildesøk mv. JUS3211 – formuerett II omfatter dynamisk tingsrett, selskapsrett og rettshistorie. Rettshistorie skilles ut som en frittstående hjemme-eksamen fra høsten 2016.

På tross av at JUS3111 inneholder en introduksjon til dynamisk tingsrett, samt at de avtalerettslige og obligasjonsrettslige fagene står i sammenheng med fagene på JUS3211, er JUS3111 kun anbefalte forkunnskaper ved JUS3211. Sammenhengene forklares dels på emnenes hjemmesider og under introduksjonsforelesningene. Jeg kan imidlertid ikke se at sammenhengene mellom fagene er så sterk at JUS3111 bør gjøres om til obligatorisk forkunnskap ved JUS3211. Det kan vurderes om forholdet mellom de to emnene bør kommenteres i sensorveiledningene når det er naturlig—jeg kan ikke se at det foreligger en omtale av dette i de veiledningene jeg har sett på ved årets tilsyn.

JUS3111 – formuerett I:

Eksamensoppgaven høsten 2015 for JUS3111 var et oppgavesett med en praktisk oppgave i obligasjonsrett, samt en teoretisk oppgave om kjøpsloven § 84. Den praktiske oppgaven er omfattende, og den reiser dels vanskelige spørsmål. Kjøpsloven § 84 kan også være krevende å få godt tak på, men oppgaven ber om en kort redegjørelse for hvilke hensyn som ligger til grunn for bestemmelsen. Dette er en god oppgave, på tross av at pensumlitteraturen kan være vanskelig tilgjengelig for kandidatene (se sensorveiledningen s. 11).

Samlet er altså oppgavesettet omfattende, og det kan virke som om mange studenter syntes oppgavesettet var vanskelig å håndtere under eksamen. Jeg bemerker i denne

forbindelse at eksamensoppgaven ble særskilt fulgt opp ved innledningen av vårsemesteret 2016, jf. professor Ola Mestads forelesning «*Refleksjonar frå sensuren av 3111 haust 2015 – om oppgaveløysing, praktikumsteknikk og kjernen i JUS3111*». Forelesningsdisposisjonen er tilgjengelig som undervisningsmateriale på semestersiden våren 2016. Selv om oppgaven kan ha falt vanskelig for studentene under eksamen, gjelder hoveddelen av prøven sentralt stoff på JUS3111 som dekkes godt i pensumlitteratur og på forelesninger og kurs. At oppgavesettet reiser en del utfordringer for kandidatene må forventes på dette stadiet i studiet, oppgaven bør kunne besvares innen seks timer, og den bør være egnet som eksamensoppgave.

Sensorveiledningen høsten 2015 for JUS3111: Sensorveiledningen over 12 sider inkludert innholdsfortegnelse gir en god faglig støtte for sensor når man skal sette seg inn i oppgavens spørsmål. Veiledningen gir på denne måten selvsagt også et utgangspunkt for å vurdere kandidatenes faglige prestasjoner. Veiledningen opplyser for teoridelens vedkommende om pensumlitteraturen, mens det ikke sies noe om dette for de praktiske oppgavens del. Det opplyses ikke om aktuelle dommer står i domssamlingen som kandidatene kan ha med seg på eksamen. Diskusjonen på sensormøtet er ikke reflektert i veiledningen. Det kommuniseres intet om at oppgaven er et verktøy for sensorenes vurdering av kandidatene, og ikke nødvendigvis skal sees som en mal for hva som forventes av kandidatene til eksamen.

Veiledningen inneholder enkelte passasjer om hva som vil trekke opp eller ned ved sensuren, se for eksempel på s. 4 hvor det sies at «det vil være lite skjønnsomt av kandidatene å benytte alternativ b», side 5: «kandidatene må forsøke å få fram hvilke hensyn som gjør seg gjeldende», side 6: «de kandidatene som får noe ut av forholdet mellom prisavslag og erstatning, bør gis uttelling for dette». Det sies litt helt avslutningsvis om forholdet mellom oppgavens del I og II. Utover dette fremkommer det lite i veiledningen om hva som skal til for å oppnå de forskjellige karakterene.

Eksamensoppgaven våren 2016 i JUS3111 var et konsentrert praktikumoppgavesett i kontraktsrett. Spørsmålene er i kjernen av kontraktsretten, og dekkes av det sentrale pensum. Oppgaven egner seg godt til å prøve læringskravene, og er godt egnet for en sekstimers prøve.

Sensorveiledningen våren 2016 for JUS3111 tar utgangspunkt i at oppgaven reiser spørsmål i kjernen av kontraktsretten og innen sentrale deler av pensum. Videre gjengis kort og konsist de aktuelle læringskravene, det vises til at flere av spørsmålene kan være krevende, og at det er kandidatenes problemformuleringer og drøftelser som er det sentrale. Hovedlitteraturen løftes frem, og det gis en advarsel om at de som leser Hov vil ha dårligere pensumdekning enn dem som leser Hagstrøm. Veiledningen gir løpende anvisninger på momenter som kandidatene bør ha med, og på hva som trekker

opp og ned. Det presiseres ikke om de dommene det vises til, står i studentenes domssamling. Veiledningen reflekterer på s. 6 og 7-8 fortjenstfullt elementer av diskusjonen på sensormøtet, og det vises hvor studentene særlig har problemer. Veiledningen avsluttes med noen momenter om hva sensorene ved karaktergivningen særlig bør være oppmerksom på, men sensorveiledningen gir i liten grad veiledning om hva som bør kreves for å få de forskjellige karakterene.

JUS3211 – formuerett II:

Eksamensoppgaven høsten 2015 for JUS3211 var delt i to hoveddeler – en praktikum i del I som reiser selskapsrettslige og tingsrettslige spørsmål, samt del II om rettshistorie. Oppgavesettet reiser sentrale spørsmål i selskapsrett, dynamisk tingsrett og rettshistorie. Oppgavene ligger godt innenfor læringskravene og er solid dekket av hovedlitteratur og undervisning. Spørsmålene egner seg etter min oppfatning godt for en sekstimers prøve.

Sensorveiledningen høsten 2015 for JUS3211 tar utgangspunkt i at oppgavene dreier seg om sentrale spørsmål, og det legges til grunn at oppgave A skal telle mer enn oppgave B sett på bakgrunn av oppgavens omfang. Videre presiseres det at bedømmelsen skal skje på bakgrunn av en totalvurdering. Sensorveiledningen peker fortjenstfullt på passasjer i pensum som omhandler sentrale og krevende spørsmål i oppgaven. Veiledningen er presis og god om hvordan kandidatene bør gripe spørsmålene an. Det gis løpende anvisninger på forhold som bør telle positivt eller negativt. Noen vurderinger blir likevel for generelle, for eksempel på s. 2, nest siste hele avsnitt, der det uttales: «Det vil særlig være kvaliteten på drøftelsen som vil skille kandidatene i denne delen av besvarelsen.» Dette er selvfølgelig en riktig påpekning, men i tillegg bør veiledningen gi en utdypning av kvalitetskravene på bakgrunn av karakterkriteriene. Gode tendenser til slik utdypning fremkommer særlig på s. 6 og avslutningsvis på s. 7.

Rettshistorie: Sensorveiledningen i rettshistorie gir grei anvisning på pensum, tillatte hjelpemidler og de hovedtemaer som bør behandles. Passasjer som «den som kan si noe fornuftig om Kant bør honoreres» blir imidlertid etter min mening for generelle og gir for liten veiledning ved karaktersetningen. Den avsluttende vurderingen på s. 2 gir noe bedre støtte til vurderingen av kandidatens prestasjoner.

Eksamensoppgaven våren 2016 for JUS3211 var som ved forrige semester delt i to hoveddeler – en praktikum i dynamisk tingsrett og selskapsrett, og en oppgave i rettshistorie. Igjen ble det gitt sentrale og gode oppgaver sett hen til pensumdekningen. Oppgavesettet egner seg godt til en sekstimers prøve.

Sensorveiledningen våren 2016 for 3211 er gjennomgående instruktiv og god. Den tar utgangspunkt i hvordan deloppgavene skal vektas mot hverandre. Det gis løpende beskjed om momenter som kan trekke opp eller ned. Videre vises det til hvilke spørsmål som står sentralt i kandidatenes pensum og som har vært inngående behandlet på forelesninger og i kursundervisningen, det vises til læringskravene om de regler som behandles, og til hvilke avgjørelser som er tatt inn i kandidatenes domssamling. Veiledningen viker ikke unna for å gi klare direktiver om hva som skal gis karaktermessig uttelling, og ikke minst hva som skal til for å nå de forskjellige karakternivåene, se særlig s. 7-8.

Retts historie: Veiledningen gir raskt anvisning på aktuelt pensum, og det gis en forholdsvis fyldig presentasjon av oppgavens sentrale tema. Det er fortjenstfullt at veiledningen klart uttaler at oppgaven er meget sentral og at den er godt dekket i pensum. Veiledningen peker videre på at kandidatene kan trekke på stoff man har vært gjennom tidligere under studiet, og at dette skal belønnes ved vurderingen. Endelig vises det tydelig hvilke hovedelementer det skal legges vekt på ved karaktersettingen. Denne sensorveiledningen i retts historie gir bedre veiledning ved karakterfastsettelsen enn veiledningen fra høsten 2015.

Oppsummering: I hovedsak gir de sensorveiledningene jeg har sett på ved tilsynssensuren, god faglig veiledning til sensorene ved forberedelsen av sensuren. Dette gjelder også på tredje studium. Jeg vil på generelt grunnlag anta at veiledningene på jus i Oslo holder et høyt faglig nivå, også sammenlignet med andre juridiske fakulteter og andre studieretninger. Dette har sin bakgrunn i en god, samvittighetsfull og solid juridisk fagtradisjon, og at sensuren hvert år har stor betydning for studentene og kandidatene våre.

På denne bakgrunn, og sett hen til de betydelige sprik ved vurderingene som fremkommer ved annengangssensuren i klageomgangen, samt det faktum at det er et jevnt tilsig av nye og uerfarne sensorer, er det etter tilsynssensors oppfatning vesentlig at sensorveiledningene ikke viker unna fra å gi klarere direktiver om hva som skal til for å oppnå de forskjellige karakternivåene. Sensurvirkosomheten ved de juridiske fag er skjønnspreget, det verken skal eller kan vi komme utenom. Vi bør likevel lære av de sensorveiledningene som tydelig peker på momenter og analyser som bør være med for å oppnå et godt resultat. Jeg går ikke inn for en økt skjemativering av sensuren – for eksempel kan svært gode analyser og prov på forståelse av subrogasjon, veie opp for en noe lemfeldig drøftelse av et rettsvernsvilkår, og det kan samlet lede til en meget god karakter. Jeg er imidlertid av den oppfatning at en tydeligere angivelse av hva som skal til for å oppnå de forskjellige karakterene innenfor hvert hovedspørsmål, og ved en samlet sluttcommentar om karaktersettingen, vil danne grunnlag for en mer enhetlig forståelse av bedømmelseskriteriene. Jeg vil understreke at dette ikke bør lede til at

sensorveiledningene blir svært omfattende og uhåndterlige for veiledningsforfatter og sensor, men at de bør settes opp på en enkel og oversiktlig måte.

Jeg anbefaler videre at man i sensorveiledningene alltid angir læringskrav og hovedlitteratur. Det er også en støtte ved bedømmelsen å få løpende beskjed om hvorvidt sentrale rettsavgjørelser står domssamlingen kandidatene kan ha med seg ved eksamensbordet.

8. Klagesensuren

Bakgrunnen for innføringen av såkalt «blind klagesensur» er vel kjent for fakultetet. Jeg viser for så vidt til tilsynsrapporten for annet studieår (punkt 8 s. 10-13). Konklusjonen i nevnte tilsynsrapport var at ordningen med blind klagesensur lider av vesentlige svakheter. Anbefalingen var på denne bakgrunn at fakultetet burde gå inn for å gjeninnføre en åpen klageordning.

Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo anmodet ved brev 29. juni 2016 Kunnskapsdepartementet om å revurdere ordningen med blind klagesensur etter universitets- og høyskoleloven § 5-3 nr. 4. Likelydende brev er sendt fra de øvrige juridiske fakulteter ved Universitetet i Bergen og Universitetet i Tromsø. Ledelsen ved Universitetet i Oslo støtter de juridiske fakultetenes standpunkt. Fakultetene fremholder i de nevnte brev følgende hovedtrekk:

- Dagens ordning er ikke en reell klageordning etter forvaltningsloven kapittel VI, men en mulighet for studentene til å få en alternativ vurdering. Det er ingenting som tilsier at den nye sensuren er av bedre kvalitet enn den ordinære.
- Klagesensuren har et mindre sammenligningsgrunnlag. Siden det er studenter med resultater i det lavere sjiktet som klager, vil klagesensorene få et skjevt bilde av nivået for det respektive emnet.

Fakultetenes vurdering bygger på et notat som er vedlagt forsendelsen til Kunnskapsdepartementet. Notatet med tittelen «*Prinsipielle og praktiske problemstillinger knyttet til blind klagesensur*» konkluderer på s. 11 med at departementet anmodes om å «revurdere lovgivningen som pålegger institusjonene å gjennomføre blind klagesensur.»

Jeg slutter meg i det alt vesentligste til argumentasjonen i ovennevnte brev og notat, samt til de anbefalinger som fremkommer der. Etter min oppfatning støttes de funn og oppfatninger som det er redegjort for i de nevnte dokumentene, av årets tilsyn ved tredje studieår. Jeg peker i denne sammenheng på følgende:

Ved eksamen i JUS3111 høsten 2015 var klageandelen på 30,15 % (82 klager). 39 klager ble tatt til følge, 9 ble satt ned mens 34 stod uendret. Av kandidatene som ble justert ned, ble samtlige justert ned med 1 karakter. Av kandidatene som gikk opp, gikk 7 kandidater 2 karakterer frem. Av disse gikk 2 fra C til A og 2 fra D til B.

Ved eksamen i JUS3211 høsten 2015 var klageandelen på 20 % (50 klager). Ny sensur var til gunst for 21 kandidater, 7 kandidater ble satt ned, 22 stod uendret. Av de kandidatene som gikk frem, gikk 2 kandidater opp med 3 karakterer (fra F til C), og 5 gikk opp 2 karakterer (1 fra E til C, 3 fra D til B, 1 fra C til A). 5 av 7 klager hvor karakteren ble satt frem med 2 eller 3 karakterer ble behandlet av samme kommisjon.

På JUS3111 våren 2016 var klageandelen på 28,3 % (73 klager). 40 karakterer ble endret: 27 til gunst, 13 til ugunst. 2 kandidater ble satt ned med 2 karakterer (C til E og D til F), resten gikk ned med 1 karakter. Av kandidatene som ble satt opp, gikk 1 frem med 3 karakterer fra E til B, men 7 gikk frem med 2 karakterer (1 fra E til C, 3 fra D til B, 2 fra C til A).

På JUS3211 våren 2016 var klageandelen på 23,8 % (64 klager). 31 ble satt opp, 3 ned. De 3 som ble satt ned, gikk ned med 1 karakter. Av kandidatene som ble satt frem, gikk 6 frem med to karakterer (2 fra F til D, 1 fra E til C, 3 fra D til B).

På bagrunn av erfaringene med innføringen av blind klagesensur, jf. over, er jeg på ny bedt om å vurdere fem besvarelser som ble undergitt ny sensur i klageomgangen. Besvarelsene som ble valgt ut, er justert opp med to eller tre karakterer. Mine kommentarer nedenfor må leses med forbehold for at jeg ikke deltok i sensuren ved de aktuelle eksamener, og følgelig kjenner jeg ikke nivået sensuren ble lagt på.

For én av besvarelsenes del synes klagesensuren å være korrekt; karakteren ved den første sensuromgangen ble satt til D, etter annengangssensur ble den satt til B. Etter min vurdering ligger besvarelsen mellom C og B. Av de øvrige besvarelsene med sprik på to karakterer, kan muligens en justering med én karakter forsvares, men justeringene på to karakterer opp, kan jeg ikke se at der er grunnlag for. Besvarelsen som ble vurdert tre karakterer opp fra F til C er feilbedømt i begge omganger. Besvarelsen er svak, men skal nok likevel passere som bestått, men den er langt fra på C-nivå. Karakteren C til denne besvarelsen er et altfor godt resultat ut fra prestasjonen vist ved eksamen.

Oppsummeringsvis kan det konkluderes med at antallet oppjusteringer er høyt, og en god del kandidater går frem med to karakterer, enkelte med tre karakterer. Som mine gjennomgørelser ved årets og i fjorårets tilsyn gir grunnlag for å anta, er oppjusteringene i mange tilfeller ikke riktige ut fra karakterkriteriene. Det kan derfor igjen stilles spørsmål ved om blind klagesensur kan aksepteres for de kandidatene som

av en eller annen grunn ikke velger å klage. Jeg understreker også at antallet som *settes ned* ved annengangssensuren er nokså høyt, høsten 2016 ble således til sammen 16 kandidater satt ned på tredje studieår, våren 2016 ble igjen 16 kandidater satt ned, enkelte med to karakterer.

Klagesensuren kan avdekke at enkelte kommisjoner ved den opprinnelige sensuren har lagt en for streng norm til grunn, eller at klagesensorene bruker for milde bedømmelseskriterier. Det kan synes som det siste er tilfellet for en god del av oppjusteringene ved blind klagesensur. Etter min oppfatning står vi igjen med hovedspørsmålet: Er det grunn til å anta at sensurrunde nr. 2 gir et riktigere resultat enn runde nr. 1 med blind klagesensur?

Jeg mener bestemt, etter å ha vurdert klager ved annet og tredje studieår som har vært gjennom blind klagesensur, at blind klagesensur ikke gir noe riktigere endelig resultat enn ved den opprinnelige sensuren, enn si etter en ordinær og åpen klagebehandling basert på vanlige forvaltningsrettslige prinsipper. Utover ovenstående viser jeg i denne forbindelse til fjorårets tilsynsrapport for annet studieår og notatet som ligger til grunn for de juridiske fakulteters anmodning til Kunnskapsdepartementet om å endre klageordningen.

Jeg anbefaler på denne bakgrunn at fakultetet prioriterer høyt å følge opp initiativet overfor Kunnskapsdepartementet for å få endret klageordningen. Jeg viser i denne sammenheng at ledelsen ved Universitetet i Oslo støtter fakultetenes initiativ.

Jeg anbefaler videre fakultetet å fortsette kvalitetssikringen av eksamensavviklingen ved å legge opp sensorveiledningene etter en rimelig fast mal som det nå arbeides med ved fakultetet, at sensormøtene brukes så godt som mulig og at man sørger for at klagekommisjonene settes med sensorer som har deltatt ved den opprinnelige sensuren.

9. Gjentak

Ved årets tilsyn er jeg bedt om å se på gjentak av eksamen, herunder hvor mange av kandidatene som er gjentakstudenter, og om disse gjør det bedre. Endelig skal jeg vurdere om gjentak har konsekvenser for de krav som stilles.

Sammenlignet med første og annet studieår, er antallet gjentak på tredje studieår nokså høyt. Også på fjerde studieår er antallet gjentak høyt. På JUS3111 – formuerett I høsten 2015 var antallet gjentak 19 av 272 kandidater, på JUS3211 – formuerett II var antallet 23

av 249 kandidater. Antallet gjentak økte våren 2016: JUS3111: 42 av 258 kandidater, JUS3211: 31 av 269 kandidater.¹

Tallene pr. eksamen sortert etter karakterer er som følger:

JUS3111 H15: 11 av 19 kandidater gikk frem, 6 ble stående, 2 gikk ned. Karakterene fordelte seg slik:

A: 1 (C til A)

B: 4 (D til B: 1, C til B: 2, fra bestått til B: 1)

C: 7 (E til C: 1, D til C: 1, fra ikke møtt til C: 1, fra bestått til C: 1, uendret: 3)

D: 4 (C til D: 1, E til D: 2, uendret: 1)

E: 2 (begge uendret)

F: 1 (E til F)

JUS3211 H15: 17 av 23 kandidater gikk frem, 5 ble stående, 1 gikk ned. Forholdet mellom karakterene var slik:

A: 2 (D til A: 1, B til A: 1)

B: 7 (D til B: 1, C til B: 6)

C: 7 (F til C: 3, D til C 3, uendret: 2)

D: 6 (C til D: 1, E til D: 2, fra ikke møtt til D: 1, uendret: 2)

E: 1 (uendret)

F: 0

JUS3111 V16: 40 av 42 kandidater gikk frem, 2 ble stående, ingen gikk ned. Karakterene fordelte seg slik:

A: 5 (E til A: 1, D til A: 1, C til A: 3)

B: 12 (D til B: 5, C til B: 5, fra bestått til B: 1, fra ikke møtt til B: 1)

C: 14 (E til C: 4, D til C: 8, uendret: 2)

¹ Jeg tar forbehold for at tallene jeg har mottatt fra fakultetet er korrekte, det kan synes å være en forskjell i antall gjentak høsten 2015 i tabellene jeg har fått tilsendt sammenlignet med antallet i statistikken vedlagt orienteringssaken til fakultetsstyret om studentstatistikker (sak 4b til møtet 13. juni 2016), se vedlegg 11b.

D: 8 (F til D: 3, E til D: 3, ikke møtt til D: 2)

E: 3 (F til E: 3)

F: 0

JUS3211 V16: 30 av 31 kandidater gikk frem, 1 kandidat ble stående.

A: 4 (C til A: 3, B til A: 1)

B: 10 (E til B: 1, C til B: 8, bestått til B: 1)

C: 9 (F til C: 2, E til C: 2, D til C: 4, t.u.(?) til C: 1)

D: 4 (F til D: 2, E til D: 2)

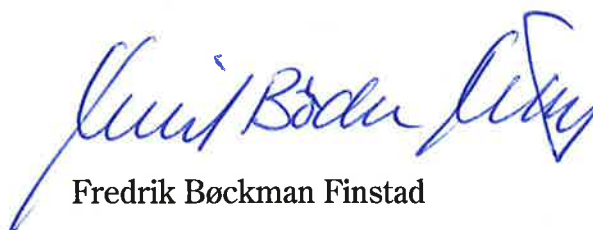
E: 3 (F til E: 2, ikke møtt til E: 1)

F: 0

Ikke møtt: 1

Oppsummeringsvis viser oversikten at kandidatene som tar eksamen opp igjen, i stor grad oppnår bedre karakterer. Bare et fåtall av kandidatene går ned etter gjentak. Det er videre svært få som har fått karakteren B, som tar eksamen på ny. Hovedtendensen er videre at kandidatene går frem med én karakter, men en rekke kandidater går betydelig frem (to, tre eller fire karakterer) etter gjentak. Dette kan ha forskjellige årsaker, men det er rimelig å anta at mange kandidater rett og slett behersker stoffet bedre ved gjentak.

Resultatene fra høsten 2015 viser at gjentakresultatene i nokså liten grad påvirker det samlede antallet toppkarakterer. Dette er noe annerledes for våren 2016, der antallet gjentakskandidater som fikk karakteren A utgjør hhv. 4 av 19 og 5 av 18. Videre fikk hhv. 12 og 10 karakteren B av gjentakene våren 2016. Samlet er det neppe tallmessig grunnlag for å fastslå at antallet gjentak påvirker nivået eller kravene som stilles. En slik konklusjon forutsetter at gjentakresultatene undersøkes over en lengre periode.



Fredrik Bøckman Finstad